

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-43>

УДК 911.6

Стасюк Д.В., Василевський В.М., Аніпко Н.П.
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЗВИТОК ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ НА ПОЛІССІ

Анотація. Об'єктом дослідження в даній статті є етнокультурний регіон України Полісся, особливості традиційної культури та культурної ідентифікації корінного населення регіону. Розглянуто умови зародження та розвитку унікального культурного простору Українського Полісся. Ключовою проблемою статті є занепад автентичної поліської культури, пов'язаний із Чорнобильською радіаційною катастрофою та подальшим масовим переселенням корінного населення зі своїх споконвічних земель та його асиміляцією як носія унікальної культури. Головне завдання статті показати, що стимулювання розвитку етнокультурного туризму на Поліссі є одним із шляхів збереження традиційного устрою та побуту поліщуків, а також створення додаткових джерел надходження коштів до місцевих бюджетів, що, зокрема, допоможе забезпечити соціальні потреби місцевого населення.

Ключові слова: етнокультурний туризм, Полісся, дrevляни, етнографічний регіон, архаїчні пережитки, поліщуки, етнотуристичний продукт, етноконтактна зона.

Stasiuk Dariya, Vasylevskiy Viktor, Anipko Natalia
Yurii Fedkovych Chernivtsi National University

DEVELOPMENT OF ETHNO-CULTURAL TOURISM IN POLISSYA

Summary. Polissya is one of the most unique and least explored by tourists regions of Ukraine. During centuries, this land remained inaccessible, but for a long time people maintained their established way of life. Today, this is the factor that attracts avid travelers here. The key problem of the article is the decline of the authentic Polissian culture associated with the Chernobyl radiation disaster and the subsequent mass migration of indigenous people from their original lands and its assimilation as a carrier of unique culture. In the era of "chronicles of tribes" the tribes of Drevlyans lived on the territory of Polissya. Nevertheless, the modern Polissian culture of polishchuks is valuable, because it reflects the natural development and uniqueness of the ethnographic region. Due to the poorly developed communication system of Polissya, especially it's northern part, it has been intact in terms of collecting and studying folklore-historical materials for a long time. This topic has interested both domestic and foreign researchers. The last century European scientists vigorously debated about the ancestral homeland of the Indo-Europeans. Most of them were inclined to believe that this was Polissya. One of the first to propose this idea was Polish scientist L. Osowski. Instead, German scientist T. Pesce even identified an exact region – the Rokytno Swamps. In his opinion, the great blond Indo-European race could begin exactly here. The main purpose of this work is to show that stimulating the development of ethno-cultural tourism in Polissya is one of the ways to preserve the traditional way of life of Polissian citizens, as well as to create additional sources of income for local budgets, which, in particular, will help to provide the social needs of the local population. For the region of Polissya, the optimal option, which provides the sustainable development of tourism and resorts by establishing and maintaining a balance between the preservation of ethnic, natural and historical and cultural resources, economic interests and social needs of the region's development, is proposed. At the same time, the protection of the social interests of the population in tourism and resort activities is ensured through the introduction of minimum social standards in tourism.

Keywords: Polissya, inaccessible, drevlians, authentic Polissian culture, ethnographic region, polishchuks, ethno-cultural tourism, sustainable development.

Постановка проблеми. Полісся – це один з найменш досліджених туристами куточків України. Але незаймана природа і багаті місцеві традиції повинні однозначно заманити мандрівників. Тут немає монументальних пам'яток архітектури, великих курортних центрів, століттями ця земля залишалася глухою і важкодоступною, але люди протягом довгого часу зберегли свій усталений спосіб життя. Сьогодні це є тим фактором, який приваблює сюди завзятих мандрівників. Ключовою проблемою статті є занепад автентичної поліської культури, пов'язаний із Чорнобильською радіаційною катастрофою та подальшим масовим переселенням корінного населення зі своїх споконвічних земель та його асиміляцією як носія унікальної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Полісся – один з найунікальніших регіонів української і загальнослов'янської культури. Саме в цій смузі сформувалася прабатьківщина слов'ян, звідки вони розселилися пізніше на обширі від Чорного моря до Балтії. В епоху «літописних племен» на території Полісся мешкали племена дrevлян, межуючи у верхів'ях Тетерева та нижньої течії Ужа з полянами, а на півночі – понад Прип'яттю – з племенами дреговичів. Ці давні племінні межі проглядаються ще й нині в контурах сучасних діалектів української й білоруської мов.

Серцем Українського Полісся умовно можна назвати територію на північ від дороги Київ – Варшава і аж до кордону з Білоруссю.

Завдяки специфічним природним, географічним умовам (малодоступні ліси, болота, озера) на

Правобережному Поліссі збереглися характерні для минулих століть давні традиції та архаїчні пережитки в усьому комплексі матеріальної та духовної культури: в пісенному фольклорі, народному одязі, народній архітектурі. Особливий інтерес становлять поліські говірки, що зафіксували у своїй фонетичній системі унікальні явища віддалених племінних часів. Зрештою, не менш цінною є й сучасна народна культура поліщуків. Адже відбиває вона природний розвиток й неповторність етнографічного регіону. Через недостатньо розвинену в минулому систему комунікацій Полісся, особливо його північна частина, тривалий час була незайманою у плані збирання та вивчення фольклорно-історичних матеріалів.

Ця тема цікавила вітчизняних і закордонних дослідників. Ще в минулому сторіччі вчені Європи жваво дискутували про прабатьківщину індоєвропейців. Більшість з них схилилася до думки, що таким власне було Полісся. Одним із перших висунув цю ідею польський вчений Л. Осовський, підкреслюючи свої думки фактами, зібраними на основі довголітніх досліджень. Натомість вчений з Німеччини Т. Пеше навіть визначив конкретний регіон – Рокитнівські болота. Свою гіпотезу він пояснював фізіологічною аргументацією, себто наявністю альбінізму в цій місцевості (або відсутністю нормальної для даного виду організму пігментації). Відтак, на його думку, саме тут могла започаткуватися велика світловолоса індоєвропейська раса. Як приклад він наводить появу в давніх індоєвропейців Швейцарії, Італії та Югославії звичай будувати житла навіть там, де якість ґрунтів не відповідає природним потребам, а саме це характерне для поліщуків.

Чорнобильська трагедія призвела до деградації етнічно цілісної групи населення, що компактно заселяла значну територію. За період, що минув від часу катастрофи, з північних районів Житомирщини виїхала значна кількість людей. Мігруючи в нові райони, люди залишають не лише насиджені родинні гнізда, а й цілий мікрокосмос, у якому протікало духовне життя багатьох поколінь. І як би гостинно не приймали переселенців в інших місцевостях, їхня неповторна поліська говірка, самобутня народна пісенність рано чи пізно розчиняється, асимілюється в новому для них етнографічному середовищі та назавжди втрачається для нащадків. З іншого боку, в колишніх населених пунктах, вражених радіацією, здійснюється захоронення будинків разом із предметами домашнього побуту, господарського реманенту, мистецькими цінностями. Таким чином, міне небагато часу – і потерпілі від аварії території назавжди можуть залишитися білими плямами на етнографічній карті слов'янського світу. І якщо сьогодні не вжити кардинальних заходів, то завтра буде пізно.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є показати, що стимулювання розвитку етнокультурного туризму на Поліссі є одним із шляхів

збереження традиційного устрою та побуту поліщуків, а також створення додаткових джерел надходження коштів до місцевих бюджетів, що, зокрема, допоможе забезпечити соціальні потреби місцевого населення.

Виклад основного матеріалу. Розвиток етнотуризму має важливе значення для розвитку економіки України, зокрема для областей Полісся. Ця галузь господарства придатна для нових форм власності й здатна принести найбільшу віддачу. Крім того, для Полісся етнографічний туризм є чи не єдиним шляхом для збереження автентичної культури та побуту, як мають величезну культурологічну, краєзнавчу та туристичну цінність. Процес прискореного розвитку етнотуризму відбуватиметься в нерозривному зв'язку з розширенням сфери дії ринкових відносин. Туристична галузь і підприємства, що до неї входять, орієнтуючись безпосередньо на споживача, покликані відіграти активну роль у формуванні ринкової середовища.

Туристично-відпочинкова складова має стати важливим компонентом розвитку регіональних культурних центрів з історико-етнографічними назвами.

Для Поліського регіону пропонується оптимальний варіант, який забезпечує сталий розвиток туризму і курортів через встановлення і підтримання рівноваги між збереженням етнічних, природних і історико-культурних ресурсів, економічними інтересами і соціальними потребами розвитку регіону, що створить сприятливі умови для формування якісного національного етнотуристичного продукту. При цьому захист соціальних інтересів населення у сфері туризму і діяльності курортів забезпечується через запровадження мінімальних соціальних стандартів в туризмі. Інфраструктурний характер туризму, його безпосередній вплив на значну кількість видів економічної діяльності та якість життя населення зумовлює необхідність встановлення таких стандартів. Водночас, наявність мінімальних соціальних стандартів у туризмі, створює сприятливі передумови для розвитку соціального туризму на принципах адресної допомоги.

Висновки і пропозиції. Отже, Полісся – особлива історико-етнографічна область України, частина колишньої прабатьківщини слов'ян, давня етноконтактна зона. Як і Карпати, воно зберегло найдавніші релікти праслов'янської та праукраїнської культури, що є постійними об'єктами вивчення дослідників-археологів, істориків, фольклористів, етнографів. А ще – багатостраждальна земля, яку спіткала ядерна катастрофа Чорнобиля. Можливо, саме останній фактор спричинився до активізації наукових досліджень поліської народної культури, яка зазнала у ХХ столітті нищівного удару. Історико-етнографічний регіон Полісся завжди буде приваблювати увагу науковців та дослідників-матеріальної і духовної культури, мови його населення.

Список літератури:

1. Костриця М., Костриця Н. Природа і нематеріальна культур Житомирщини. Посібник з етнографічного краєзнавства. Житомир : Видавництво «МАК», 1999.
2. Кулаковська І.М. Етнокультурний потенціал як чинник підвищення екскурсійної привабливості регіону. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2013. Випуск 41. С. 73–76.

3. Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся : матеріали комплексних наукових експедицій Рівненського фольклорно-етнографічного товариства. Вип. I / Упор. В. Ковальчук. Рівне, 2001. 111 с.
4. Павлишина Р., Тарасюта С. Екологічні аспекти розвитку соціальної сфери на забруднених територіях. Вип. IV.

References:

1. Kostytsya, M., & Kostytsya, N. (1999). *Pryroda i nematerialna kultura Zhytomyrshchyny Posibnyk z etnografichnoho krajeznavstva* [Nature and Intangible Cultures of Zhytomyr Region]. Zhytomyr: «МАК». (in Ukrainian)
2. Kulakovs'ka, I.M. (2013). Etnokul'turnyy potentsial yak chynnyk pidvyshchennya ekskursiynoyi pryvablyvosti rehionu [Ethno-cultural potential as a factor in increasing the excursion attractiveness of the region]. *Visnyk Derzhavnoyi akademiyi kerivnyh kadrov kul'tury i mystetstv*. Issue 41. P. 73–76.
3. Koval'chuk., V. (2001). *Etnokulturna spadshchyna Rivnenskoho Polissya: materialy kompleksnykh naukovykh ekspedytsiy Rivnenskoho folklorno-etnografichnoho tovarystva* [Ethno-cultural heritage of Rivne Polissya: materials of complex scientific expeditions of Rivne Folklore-Ethnographic Society]. Vol. I. Rivne, p. 111.
4. Pavlyshyna, R., & Tarasyuta, S. *Ekolohichni aspekty rozvytku sotsial'noyi sfery na zabrudnennyh terytoriyah* [Ecological aspects of social sphere development in polluted territories]. No. IV.